

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТОВАРНІСТІ МОЛОКА ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

С. В. Чугаєвська

*к.е.н., доцент кафедри аналізу
і статистики ім. І.В. Поповича*

Постановка проблеми. Україна здійснює низку заходів щодо інтеграції до Європейського Союзу та СОТ, де важливою тенденцією розвитку ринкових відносин став перехід від стихійних неорганізованих обмінних процесів до їх цілеспрямованого об'єднання для забезпечення населення високоякісною конкурентоспроможною продукцією. Для переходу на якісно новий рівень виробництва у порівнянні з конкурентами виробники ставлять за мету скорочувати виробничий цикл і витрати, поліпшувати якість продуктів і послуг, зміцнювати співвідношення з постачальниками і споживачами, удосконалювати свої організаційні системи, щоб своєчасно відреагувати на зміну споживчих смаків та задовольнити потреби споживачів. Інакше кажучи, для підвищення конкурентоспроможності, підприємство створює і розвиває свої конкурентні переваги, які дозволятимуть щонайкраще використовувати наявні ресурси в умовах макросередовища.

Аналіз останніх досліджень. Розробці теоретичних та методологічних питань підвищення конкурентоздатності вітчизняної молочної продукції в межах створення агропромислових формувань присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема, Андрійчука В., Гайдуцького П., Дем'яненка С., Коваленка Ю., Козак Л., Кропивка М., Дем'яненка М., Нелепи В., Павленка А., Пасхавера Б., Саблука П., Ульяновченка О., Шеремети А. та інших учених [4, 9, 10]. Їх зусиллями створено міцний нормативно-правовий та теоретико-методологічний фундамент названої проблеми [1, 5, 8], вирішено багато її аспектів, але практичного застосування кластерних моделей дані автори не розглядають. Невирішеними залишаються питання про ступінь інтеграції та характер економічних відносин в середині кластеру, принципи раціональної їх побудови, способи та методи державного втручання в діяльність даних угруповань.

Метою дослідження є розробка теоретико-методологічних засад конкурентоспроможності молочної продукції шляхом підвищення рівня товарності молока і кластеризації на цій основі регіонів Житомирської області за даним показником. *Об'єктом дослідження* є процес формування конкурентоздатності вітчизняної молокопродукції.

Під час проведення дослідження використано такі *методи*: монографічний – при дослідженні загального стану товарності молока в регіоні; економіко-статистичні методи – для кластеризації регіонів Житомирської області та перевірки достовірності отриманих результатів; графічний метод для складання дендрограми регіонів за вище названим показником.

Результати дослідження. Конкурентоспроможність молочної продукції є відносною характеристикою, яка виражає особливості виробництва даного продукту у порівнянні з аналогічною продукцією конкурентних молокопереробних підприємств, враховуючи ступінь

задоволення своїми товарами потреб населення та ефективність виробничої діяльності. Даний показник впливає безпосередньо на конкурентоспроможність підприємства в цілому та характеризує його можливості пристосування до ринкових умов.

Сучасні економісти виділяють три групи чинників, які формують рівень конкурентоспроможності молочної продукції: нормативні, технологічні та економічні (табл. 1). В процесі дослідження оцінки конкурентоспроможності молочної продукції конкретного підприємства слід враховувати відносний характер цього поняття, що визначає об'єктивну необхідність порівняння даної продукції з продукцією конкурентів, які функціонують на ринку, а також уподобаннями покупців даної продукції, їх очікуваннями від її якості, надійності, безпечності, привабливості та, звичайно, ціни.

Таблиця 1

Система чинників конкурентоспроможності молочної продукції

Групи чинників	Ступінь впливу на формування конкурентоспроможності молочної продукції
Перша група – нормативні чинники	Чинники даної групи пов'язані із стандартами на відповідні параметри продукції, їх дотримання та необхідність контролю за ними (наприклад, якість молочної сировини для виробництва товарів на зовнішньому і внутрішньому ринках; якість виробленого товару).
Друга група – технологічні чинники	Чинники другої групи стосуються технології виробництва продукції, її екологічної безпеки та безпеки для здоров'я людини, естетики оформлення, зручності використання (зокрема, екологічна безпека молокопродукції; місткість ринку – кількість щорічних продажів; питома вага проданої молочної продукції; товарність молочної сировини; легкість доступу на ринок; однорідність ринку; конкурентні позиції молокопереробних підприємств, які вже працюють на даному ринку; конкурентоспроможність молокопереробної галузі; можливість технічних нововведень у галузі; конкурентоспроможність регіону і країни).
Третя група – економічні чинники	Дані чинники визначаються безпосередньо ціною продукції з урахуванням відсотка коштів на придбання даного товару у споживчому кошику.

Джерело: власні дослідження.

За результатами проведених досліджень з'ясовано, що рівень товарності молока виступає таким показником, у підвищенні якого зацікавлені усі члени виробничого ланцюга. З однієї сторони для с. г. товаровиробників це дає можливість збільшувати обсяги реалізованої продукції, а отже, і дохід. З іншої сторони, зростає навантаженість промислових молокопереробних підприємств. Тому саме цей показник було покладено в основу подальшої регіональної кластеризації Житомирської області.

Використовуючи метод середнього зв'язку, що ґрунтується на визначенні середньої відстані між кандидатом на включення у кластер і представниками наявного кластера і який є найбільш поширеним для формування регіональної кластеризації, нами побудовано матрицю вихідних даних за показником товарності молока досліджуваних регіонів та виконано їх поділ на задану кількість кластерів (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця вихідних даних розрахунку рівня товарності молока переробними підприємствами Житомирської області у 2013 р.

№ з/п	Район	Валовий надій молока, тис. т	Кількість реалізованого молока на промислову переробку (в т.ч. залишки минулого року), тис. т	Рівень товарності, %	Кластер
1	Андрушівський	6,4	5,2	81,3	II
2	Баранівський	4,3	4,6	107,0	I
3	Бердичівський	1,0	0,8	80,0	II
4	Брусилівський	4,9	3,9	79,6	II
5	Володарсько-Волинський	0,5	0,4	80,0	II
6	Ємільчинський	4,7	4,3	91,5	I
7	Житомирський	1,7	1,4	82,4	II
8	Коростенський	1,5	1,0	66,7	III
9	Коростишівський	1,2	0,7	58,3	III
10	Лугинський	1,1	1,0	90,9	I
11	Любарський	6,7	4,1	61,2	III
12	Малинський	0,4	0,1	25,0	III
13	Народицький	1,4	1,1	78,6	II
14	Новоград-Волинський	12,8	12,7	99,2	I
15	Овруцький	8,3	6,6	79,5	II
16	Олевський	0,6	0,5	83,3	II
17	Попільнянський	18,9	20,5	108,5	I
18	Радомишльський	1,0	1,0	100,0	I
19	Романівський	3,4	1,6	47,1	III
20	Ружинський	12,8	7,7	60,2	III
21	Червоноармійський	2,0	1,9	95,0	I
22	Черняхівський	1,8	1,6	88,9	I
23	Чуднівський	2,8	1,3	46,4	III
Разом / У середньому	Житомирська область	100,2	84,0	83,8	–

Джерело: дані Головного управління статистики у Житомирській обл.

Регіони першого кластеру відносяться до територій, де показник товарності має значення понад 85%. Ми вважаємо їх центрами промислової переробки молока. До цього угруповання потрапили Баранівський, Ємільчинський, Лугинський, Новоград-Волинський, Попільнянський, Радомишльський, Червоноармійський та Черняхівський райони. На нашу думку, саме вони можуть стати в подальшому центрами по проведенню інноваційних процесів в молокопереробній промисловості, вивченню передового вітчизняного та світового досвіду, а також забезпеченню роботи консалтингових і дорадчих служб.

До другого кластеру включено райони з середнім рівнем товарності молока (від 75 до 85%): Андрушівський, Бердичівський, Брусилівський, Володарсько-Волинський, Житомирський, Народицький, Овруцький та Олевський. До територій третього кластеру віднесено райони із низькою організацією заготівлі молочної сировини. Значну увагу слід приділити екологічним напрямкам розвитку територій другого та третього кластеру, куди потрапили райони, що зазнали впливу чинників техногенної аварії на Чорнобильській АЕС: Володарськ-Волинський, Народицький, Овруцький та Олевський. Тут пропонуємо

створення центрів екологічної дорадчої служби, які будуть розповсюджувати інформаційні дані сучасної науки для зменшення негативного впливу радіаційно-забрудненої землі на результати роботи товаровиробників.

Розрахунок коефіцієнтів Евклідових відстаней показав, що в межах кожного побудованого таким чином територіального кластеру показники рівня товарності молочної сировини мають близькі між собою значення. Тому з високим ступенем достовірності отримані результати можуть бути рекомендовані для подальшого економіко-математичного моделювання.

Кластерний аналіз, як і інші методи вивчення стохастичного зв'язку, вимагає численних складних розрахунків, які краще здійснювати за допомогою сучасних інформаційних систем та з використанням спеціальних програмних продуктів. У межах поставленого завдання нами було використано спеціальну статистичну програму SPSS та теоретичні основи побудови кластерного аналізу її засновників [2, с. 387-390]. Таким чином, дендрограма кластерного аналізу розподілу районів Житомирської області повністю збігається з результатами проведених розрахунків.

Висновки. Впровадження кластерного підходу забезпечує удосконалення роботи заготівельної сфери сільськогосподарського виробництва, зростання продуктивності праці на підприємствах, покращення якості та конкурентоспроможності вітчизняної молокопродукції, сприятиме розвитку інноваційних процесів на селі з урахуванням їх екологічної безпеки. Окрім того, створення територіальних кластерів може виступати рекомендаціями щодо інвестування, створення центрів дорадчої соціально-економічної та екологічної служби.

Список використаних джерел

1. Аналітична записка «Щодо державної політики підтримки розвитку аграрних кластерів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.subcontract.ru/Docum/DocumShow_DocumID_318.html.
2. Бююль А. SPSS: Искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей: пер. с англ./ А. Бююль, П. Цефель. – М.: Торгово-издательский дом «Dia Soft», 2005. – 603 с.
3. Економічний аналіз: навч. посібник / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир: Рута, 2003. – 680 с.
4. Концепція створення кластерів в Україні від 29.08.2008 р. [Електронний ресурс]. / Міністерство економіки України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable>.
5. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу: навч. посібник / Г. І. Купалова. – К.: Знання, 2008. – С. 445-447.
6. Портер М. Конкуренция: в 2-х томах./ М. Портер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2002. Т 1. – 496 с.
7. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р. [Електронний ресурс]: закон України. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.
8. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкуренто-спроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки/ П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 1(183). – С. 3-12.
9. Ульянченко О. В. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на кластерних засадах / О. В. Ульянченко // Вісн. аграр. науки. – 2010. – № 10. – С. 56-59.

10. Черевко Г.В. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств в умовах членства України у Світовій організації торгівлі: монографія / Г.В. Черевко, П.С. Березівський, Д.Г. Черевко. – Львів: Український бестселер, 2011. – 168 с.